

Бојан Стојановић,* МА

Правни саветник

Београдски центар за људска права, Београд

ПРИКАЗ

10.5937/zrpfno-29573

UDK: 341.1

Рад примљен: 25.11.2020.

Рад прихваћен: 18.05.2021.

Ноам Лубел, Јелена Пејић, Клер Симонс, Смернице за истраживање кршења међународног хуманитарног права: право, политике и добре праксе, Женевска академија за међународно хуманитарно право и људска права, Међународни комитет Црвеног крста, Женева, септембар 2019, стр. 70.

Noam Lubell, Jelena Pejić, Claire Simmons, *Guidelines on Investigating Violations of International Humanitarian Law: Law, Policy and Good Practice*, The Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, International Committee of the Red Cross (ICRC), Geneva, September 2019, p. 70.

Под окриљем Женевске академије за међународно хуманитарно право и људска права, у сарадњи са Међународним комитетом Црвеног крста (МКЦК), септембра 2019. године објављене су Смернице за истраживање кршења међународног хуманитарног права: право, политике и добре праксе.¹ Објављене су у години када се обележавало 70 година од усвајања Женевских конвенција,² које чини тзв. Женевско међународно хуманитарно

*bojantstojanovic@gmail.com

1 *Guidelines on Investigating Violations of International Humanitarian Law: Law, Policy and Good Practice*, даље у тексту: „Смернице“. Настале су као резултат пројекта који је Женевска академија покренула 2014. године, а 2017. године јој се придружио и МКЦК.

2 Под окриљем дипломатске конференције одржане у Женеви, Швајцарска, 12. августа 1949. године усвојене су четири конвенције: Женевска конвенција за побољшање положаја рањеника и болесника у оружаним снагама у рату (Прва женевска конвенција); Женевска конвенција за побољшање положаја рањеника, болесника и бродоломника оружаних снага на мору (Друга женевска конвенција); Женевска конвенција о поступању са ратним заробљеницима (Трећа женевска конвенција); Женевска конвенција о заштити грађанских лица за време рата (Четврта женевска конвенција). Преводе наведених конвенција види Starčević, M. (Prir.). (2002). *Izvori međunarodnog humanitarnog prava, Priručnik za profesionalne vojnike, pravnike i aktiviste Crvenog krsta*. Београд: МКСК, Jugoslovenski Crveni krst.

право, односно *corpus normi* којима се штите права појединаца – жртава рата.³

Смернице су објављене на енглеском језику и садрже 70 страна, подељене су на општи увод, четири поглавља, објашњење методологије, попис извора и листе консултованих стручњака.

Суштински, њихов садржај представља 16 смерница груписаних у четири поглавља: покретање поступка; кривичне истраге; административне истраге и опште одредбе. Реч је о следећим смерницама: снимање, односно бележење; радње на лицу места догађаја; извештавање; интерно извештавање; примање спољних навода; процена; независна и непристрасна истрага; темељност; ажурност; транспарентност; гаранције фер суђења; административне истраге против аката појединаца; управне истраге системских питања; утврђивање одговорности државе (које мора бити различито утврђивано од одговорности појединца); политичка кршења; правни саветници. Све њих прате корисни коментари који су дати иза текста сваке од смерница.

Смернице се односе на истраге за акте извршене за време оружаних сукоба, а не према актима који превазилазе оквире везане за оружане сукобе.⁴ „[О] не могу бити корисне за истраге у понашању забрањеном међународним правом која нису обрађена у овом тексту, као што су геноцид или злочини против човечности.“⁵ Оне се односе на истраге које врше државе у погледу акција које предузимају, али, у неким околностима, узимају у обзир сарадњу у мултинационалним војним операцијама за различите делове истражног поступка. Такође, оне могу да буду корисне и за недржавне актере.⁶

Аутори су понудили одговор и на питање „Зашто ове Смернице“, дајући одговор са два становишта. Прво становиште је правно, те је објашњење дато са аспекта МХП, као и других грана међународног права – међународног права људских права (пара. 18),⁷ међународног кривичног права (пара. 19),⁸

3 „Будући да место кодификације тих правила била Женева, та се грана права оружаних сукоба назива и женевско право.“ Види више Obradović K., Šahović M., Despot M. (2002). *Međunarodno humanitarno pravo, razvoj – primena – sankcije*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. 44.

4 *Смернице*, пара. 3.

5 *Ibidem*, пара. 4.

6 *Ibidem*, пара. 5.

7 О односу МХП и међународног права људских права види: Sassòli M. (2019). *International Humanitarian Law, Rules, Controversies, and Solution to Problems Arising in Warfare*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited. 423–443.

8 О односу МХП и међународног кривичног права види: *Ibidem*, 443–451.

али и из докумената који представљају тзв. меко право (soft law) и друге неуговорне стандарде (пара. 20). У другом становишту су изнети неправни разлози: одржавање дисциплине у оружаним снагама државе; истраге су облик одговорности према жртвама и становништву; лакши прелазак на мир. Такође, ефикасне истраге су кључне за веродостојан одговор на тврдње да је једна страна наводно извршила злочине. Истраге такође могу послужити за смањење ризика да ће се стране укључити у ескалирајући низ даљих кршења МХП којима би свака страна настојала да оправда своје радње као одговор на поступке друге стране.⁹

На крају Смерница се налази листа извора¹⁰ која садржи: наслове књига и поглавља из књига, научних чланака водећих аутора, затим листу међународних уговора, праксу међународних тела (Међународни суд правде, Међународни кривични трибунал за бившу Југославију, Европски суд за људска права и други), извештаје (Савет за људска права, Комитет за људска права, МКЦК¹¹), као и унутрашње изворе права и праксу 42 државе света, као и листу других корисних публикација. Анализом пажљиво изабране литературе и извора, читалац лако може да сагледа озбиљност Смерница и студиозност коју су аутори исказали током састављања документа.

Методолошки посматрано, аутори Смерница израдили су их на највишем нивоу квалитета савремених публикација овог типа, сумирајући најважнија постигнућа у пракси, и једноставним и лако разумљивим језиком, потенцијалним корисницима Смерница приближили материју. Смернице прате тенденције у развоју савременог МХП, али и технологије, те промене које прате савремене начине вођења оружаних сукоба и бележење кршења норми МХП.

9 Види *Смернице*, пара. 26–29.

10 *Ibidem*, стр. 44–64.

11 Заслуге МКЦК у погледу кодификације и ширења знања о МХП су изузетно велике. Тако је, поред женевских конференција 1949. и 1977. на којима су усвојене Женевске конвенције и допунски протоколи, и израђеног опсежног кодификационог подухвата који је резултирао двотомним издањем *Обичајно међународно хуманитарно право*, МКЦК је објавио и велики број приручника. Henckaerts, J.-M., Doswald-Beck, L., (2006). *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*. Geneva: ICRC и Henckaerts, J.-M., Doswald-Beck, L., (2006). *Customary International Humanitarian Law, Volume II: Practice*. Geneva: ICRC. У овом кодификацијском подухвату учествовала је и југословенска делегација у саставу: Милан Шаховић, Дејан Шаховић, Миодраг Старчевић и Бошко Јаковљевић. Милан Шаховић је био и члан Акционог одбора студије.

Потреба за једним оваквим водичем је вишеструка. Имајући у виду број оружаних сукоба и кризних жаришта у свету,¹² посебно у последњој деценији, овакве смернице представљају користан инструментариј приликом бележења дела која представљају кршење МХП. Такође, сведоци смо стравичних злочина учињених и након завршетка Другог светског рата (Вијетнам, бивша Југославија, Руанда и др.), те потребе за истраживањем ратних злочина и извођењем злочинаца пред лице правде.¹³ Имајући у виду савремена средства комуникације и развој технологије, бележење кршења одредби МХП, као и прикупљање и чување доказа, доприносе јачању ауторитета МХП, али и међународног кривичног права, јер се на тај начин отвара могућност брзог откривања злочина и злочинаца и њихово привођење лицу правде.¹⁴

Такође, имајући у виду ауторски тим¹⁵ и листу консултованих стручњака из области МХП, као и методологију и студиозност приликом истраживања и писања Смерница, као и институције под чијим окриљем је извршена њихова израда, свакако да све то доприноси утицају који потенцијално могу да имају међу свима који се њима буду користили.¹⁶

12 О стању на жариштима широм света види онлајн портал: The Rule of Law in Armed Conflicts project /RULAC, где на једном месту могу да се сагледају све ситуације везане за оружане сукобе који тренутно трају широм света, квалификоване у складу са одредбама МХП. Доступно на: <https://www.geneva-academy.ch/research/our-project/detail/1-rule-of-law-in-armed-conflicts-rulac>. Приступљено 24. 4. 2021.

13 Тако су, за потребе санкционисања међународних кривичних дела почетком деведесетих година XX века формирана два *ad hoc* трибунала – Међународни кривични трибунал за бившу Југославију (1993) и Међународни кривични трибунал за Руанду (1994), низ хибридних или мешовитих трибунала (Сијера Леоне, Босна и Херцеговина, Камбоџа, Либан, Источни Тимор и Косово и др.), да би након неколико година по установљењу *ad hoc* трибунала био усвојен Статут Међународног кривичног суда (1998), који је ступио на снагу 2002. године, а сам МКС отпочео са радом недуго потом.

14 О ауторитету МХП види Despot, M. (1997), O autoritetu međunarodnog humanitarnog prava, njegovo jačanje i krizne pojave. У: Obradović K. (Ur.), *Humanitarno pravo – savremena teorija i praksa*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. 281–313.

15 Ауторски тим су чинили: др Ноам Лубел (*Noam Lubell*), професор Универзитета у Есексу и шеф Катедре за међународно хуманитарно право на Женевској академији за међународно хуманитарно право и људска права, мр Јелена Пејић, виша правна саветница у Међународном комитету Црвеног крста и некада предавач на Правном факултету Универзитета у Београду и Клер Симонс (*Claire Simmons*), докторандкиња и истраживачица на Универзитету у Есексу и Женевској академији за међународно хуманитарно право и људска права.

16 Стручњаци су одржали пет заједничких састанака у периоду 2014–2019. године и већи број билатералних састанака.

Дифузија знања о МХП представља обавезу према женевским конвенцијама.¹⁷ Смернице су доступне у електронском облику, и у маниру МХП и дифузије знања о нормама МХП, доступне широј јавности.¹⁸ Остаје да Смернице буду преведене на што више језика, како би што ширим упознавањем са конкретним смерницама био испуњен циљ овог вредног документа.

17 Види чл. 47 Прве женевске конвенције; чл. 48 Друге женевске конвенције; чл. 127 Треће женевске конвенције; чл. 144 Четврте женевске конвенције.

18 Смернице су доступне на интернет страници МКЦК: <https://www.icrc.org/en/document/guidelines-investigating-violations-ihl-law-policy-and-good-practice> и на интернет страници Женевске академије за међународно хуманитарно право и људска права: <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Guidelines%20on%20Investigating%20Violations%20of%20IHL.pdf>. Приступљено 24. 4. 2021.